

Det dansknorske Rosendal

Av Jørn Øyrehagen Sunde, professor i rettsvitenskap ved Universitetet i Bergen og forsker ved Baroniet Rosendal

Det som var felles for Danmark og Norge i den lange perioden fra 1397 til 1814 omtales gjerne som det 'dansk-norske'. Men siden denne fellesskapen var så sterk kan den kanskje heller omtales som det 'dansknorske'. Å snakke om det dansknorske er i alle fall passende i sammenheng med Baroniet Rosendal.

Man regner med at slottet på Rosendal, det som senere ble Baroniet Rosendal, stod ferdig i 1665. Baroniet Rosendal kan med rette kalles en dansknorsk institusjon. Den ble et resultat av ambisjonene til adelsmannen Ludvig Rosenkrantz, med familiebakgrunn fra Rosenholm slott på Jylland i Danmark. Og denne institusjonen, Baroniet Rosendal, ble en realitet da han giftet seg med den rike adelskvinnen Karen Mowat, med familiebakgrunn både frå Hovland i Sunnhordland i Norge og frå Hougaland på Shetland.

Flere av eierne på Baroniet Rosendal satt i sentrale embeter i den dansk-norske staten. Den første baronen til Rosendal, Ludvig Rosenkrantz, var krigskommissær for Norge Nordenfjelske, dommer i Overhoffretten i Kristiania, stiftamtman i Stavanger og senere i Kristiansand på siste halvdel av 1600-tallet. Den andre baronen til Rosendal, Axel Rosenkrantz, var i overgangen mellom 1600- og 1700-tallet amtmann i Søndre Bergenhus amt. Den neste eieren, Ditlev Vibe, var stattholder i Norge på første halvdel av 1700-tallet. Den fjerde baronen, Christian Henrik Hoff-Rosencrone, var en kort periode kammerherre for kong Christian Fredrik i 1814, men dette var nok mer en ære enn en politisk stilling. Stamhusbesitter Marcus Gerhard Hoff-Rosencrone ble forespurt av kong Carl XV om å bli hans kabinetskammerherre i 1859 og senere ambassadør i Paris. I tillegg ønsket Johan Sverdrup Marcus Gerhard Hoff-Rosencrone som norsk statsminister i Stockholm, men Marcus Gerhard selv valgte bevisst bort en politisk karriere.

Baroniet Rosendal spilte en mer sentral rolle i det norske kulturlivet enn i det dansk-norske politiske livet. På 1600- og 1700-tallet var Rosendal først og fremst et sted med kapital til å bringe inn europeisk arkitektur, hagekunst, møbeldesign, gullsmedkunst og klesdesign for å nevne noe. Som andre adelsgoods i det dansk-norske riket var Rosendal kulturelt et Europa i miniatyr: En inngangsport for kulturimpulser og europeisk åndsliv.

På 1800-tallet var Baroniet Rosendal en aktiv aktør i det norske kulturlivet som vokste frem fra sitt dansk-norske fundament. Det ble det først gjennom virket til den danskfødte Baron Christian Henrik Hoff-Rosencrone. Alle de tre døtrene hans var utdannet i København, familien hadde et husvære der og de benyttet seg aktivt av kulturtilbudet i byen. Baron Christian Henrik Hoff-Rosencrone var også levende opptatt av fremveksten av et norsk åndsliv. Han støttet etableringen av et universitet i Oslo og ble senere hyllet av Henrik Wergeland for det nasjonale engasjementet sitt.

Det store løftet kom likevel med sønnen, stamhusbesitter Marcus Gerhard Hoff-Rosencrone. Han var født etter at det norske Stortinget hadde opphevet norsk adel i 1821, men han brukte likevel den danske barontittelen sin i utlandet. Marcus Gerhard Hoff-Rosencrone snakket dansk gjennom nesen, slik vanen var blant de kondisjonerte i Bergensregionen, og han brukte København som utgangspunkt for de mange utenlandsreisene sine. Samtidig var han, som sin far og resten av

familien, levende opptatt av det lokale og det norske i folkedrakter, folkeeventyr, litteratur, malerkunst og musikk. Dette var tema han for eksempel diskuterte med dikteren Carsten Hauch, som vokste opp på Malmanger prestegard nedenfor residensen på Rosendal, men som virket i Danmark.

Rosendal tilførte norsk kunstliv kapital ved blant annet å bestille kunstverk som for eksempel Gude sitt maleri Høifield, som i dag henger i Den Røde Sal. Rosendal ga også ren økonomisk støtte til kunstnere som Bjørnstjerne Bjørnsson. Marcus Gerhard Hoff-Rosenkrone sitt studenthusvære i Kristiania var et samlingssted for kunstnere som Halfdan Kjerulf, Hans Gude og Jørgen Moe på 1840-talet. Baroniet Rosendal var også et rekreasjon- og samlingssted for de samme kunstnerene, i tillegg til Peter Christian Asbjørnsen, Ole Bull, Andreas Munch og Alexander Kielland for å nevne noen.

Rosendal var ikke bare et møtested for kunstnere, men også en kulturinstitusjon med en av de største kunst- og boksamlingene i Norge og med flere høykvalitets flygel. Boksamlingen ble kontinuerlig utvidet gjennom jevne sendinger med aviser, tidsskrift og bøker fra Paris. På Rosendal ble det holdt konserter, bokopplesninger og skuespill. Stedet var rett og slett en levende kulturinstitusjon hele året i kraft av kulturinteressene til de som hadde opphold der.

Frå 1980-tallet av ble Rosendal på nytt en kulturinstitusjon og et samlingssted for kunstnere. De holder utstillinger og konserter og de samler inspirasjon fra møte med hverandre og den mektige naturen til videre virksomhet i dag som på 1800-talet.

Men i tillegg til å være en norsk kulturinstitusjon, har Rosendal også vært en viktig økonomisk drivkraft og en kunnskapsinstitusjon.

Kapitalen som Rosendal forvaltet kan aldri sies å ha vært en død kapital, men har derimot vært en kapital det har blitt investert i. Med dette menes at Rosendal investerte i sin egen virksomhet, som skogsdrift, sagbruk, østersoppdrett, avl på husdyr og foredling av frukttrær. Til dette hentet de inn ekspertise både fra Danmark, Tyskland, Skottland og Sveits. Ekspertisen og kunnskapen utviklet på Rosendal kom også den lokale og regionale økonomien til gode. Familien Hoff-Rosenkrone lånte blant annet ut kapital til en lav rente til de som ville starte egne virksomheter. Dette ble starten på mang en liten virksomhet særlig i Sunnhordland og Hardanger.

Kunnskapen på Baroniet Rosendal har heller aldri vært en død kunnskap. De som søkte kunnskap om avl av husdyr og foredling av frukttrær kunne finne den på Rosendal. Stamhusbesitter Marcus Gerhard Hoff-Rosenkrone kostet, og delvis underviste på, en egen skole for gaverike ungdommer som hadde evner til å studere på universitetet. Han ga også økonomisk støtte til de som ønsket å studere videre, i inn- og utland.

Gjennom museumsvirksomheten sin er Rosendal fremdeles viktig både som en lokal økonomisk drivkraft, men også som en kunnskapsinstitusjon. Rosendal er lokalt en middels stor bedrift som gir inntekter til lokalmiljøet både som arbeidsgiver og som oppdragsgiver i ulike oppussings- og opprustingsprosjekt. Ved siden av kulturformidling driver Rosendal også kunnskapsformidling gjennom årlige publikasjoner og foredrag i tillegg til åpne seminar og omvisninger.